

13. Гобсбаум Е. Нації і націоналізм, починаючи з 1780 року: програма, міфи, реальність. К.: Український Центр духовної культури, 2010. 288 с.
14. Гелнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм. К.: Таксон, 2003. 300 с.
15. Weber E. Peasants into Frenchmen: the modernization of rural France, 1870–1914. Stanford University Press, 1976. 632 p.
16. Macmillan M. The War That Ended Peace: How Europe Abandoned Peace for the First World War. Profile Books, 2014. 699 p.

Христина ПЛЕСКУН

*здобувачка вищої освіти другого рівня історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

МАРОККАНСЬКА І БОСНІЙСЬКА КРИЗИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІМПЕРІАЛІСТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Наприкінці XIX – початку XX ст. розпочалася боротьба європейських держав за колоніальні території. Змагання за економічне та стратегічне збагачення цих земель мало на меті імперіалістичне суперництво з метою розширення власного впливу на політичній арені. Можна також зазначити, що дані дії за декілька років до Першої світової війни підірвали певним чином міжнародні відносини та дипломатичне вирішення проблем. Найвідомішими прикладами політики колонізації були марокканська та боснійська кризи, передумови та причини яких так чи інакше вплинули на продовження розвитку та формування військових блоків, таких як Антанта та Троїстий союз.

Марокко зазнавало впливу французького та іспанського протекторату ще у XIX ст. франко-марокканська (1844 р.) та іспано-марокканська (1859–1860 рр.) війни значним чином вплинули на подальші події між цими обома державами [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Розглядаючи марокканську кризу, варто зазначити, що інтерес до Марокко з боку Франції відбувався ще у 1830 р., задовго до 1904–1905 рр. На той час це зроблено не тільки з метою захисту кордону з боку Алжиру, що на той час вже був французькою колонією, а радше через стратегічне положення, тому що Марокко на той час межувало з Іспанією через Гібралтар [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Розташування на північному заході Африки давало Франції можливість контролювати торгові шляхи, але звісно, не повністю, тому що Іспанія з Францією у 1904 р. поділили зони свого впливу, за якими Сеута та Мелілья були під протекторатом першої.

Врешті-решт, коли «сердечна угода» між двома державами була підписана, на політичній арені стало зрозуміло, що Франція побоюється Німеччини. Вона почала влаштовувати різноманітні провокації. Зокрема, німецький Кайзер Вільгельм II прибув до порту Танжер, де зустрівся з представниками султана. У його промові наголошувалося на підтримці його суверенітету, однак це був провокаційний виклик для тодішньої французької влади, підривав її становище, тому що султан не сприяв реформ, пропонуєних французами. Більше того, тодішній канцлер Німеччини, Бернгард фон Бюлов, натякнув султанові про скликання конференції щодо цього питання і недипломатично пригрозив англо-французькій «змові» про ймовірну війну [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Перша марокканська (танжерська) криза (1905–1906 рр.) тривала аж до конференції в Альхесирасі. Формально вона стала перемогою Німеччини, але з присутніх 13 країн її підтримувала лише Австро-Угорщина, на відміну від Франції, тому їм не залишилося нічого, окрім як піти на компроміс. Це стало тимчасовим вирішенням кризи, але на дипломатичному фронті призвело до напруги у відносинах між військовими блоками країн.

Друга марокканська (агадірська) криза (1911 р.) спалахнула через захоплення французькими військами міст Марокко, а Німеччина в свою чергу відправила до берегів Агадіру канонерку «Пантера» та крейсер «Берлін». Це свідчило про загострення відносин між Францією та Німеччиною. Однак Антанта посприяла у вищенні цього конфлікту дипломатичним шляхом завдяки Феському договору [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Боснійська криза розпочалася у 1908 р. через складні внутрішні та зовнішні чинники, що вплинули на політичну ситуацію на Балканах наприкінці XIX – на початку XX ст. Ознакою кризи стало зростання національних рухів серед південнослов'янських народів, які прагнули вийти з-під впливу Османської імперії. У той час Сербія, Болгарія та Чорногорія активно захищали свої національні інтереси, що призвело до напруги в регіоні та загострення міждержавних конфліктів. Так, у Сербії посилювався націоналізм через панславізм, який підтримував росія. Сербські лідери прагнули створити Велику Сербію, що включала б південні слов'янські землі, які турбували Австро-Угорщину. Політична ситуація змінилася змаганнями між росією, Німеччиною та Австро-Угорщиною. Натомість росія прагнула зміцнити свої позиції на Балканах, тоді як Німеччина підтримувала Австро-Угорщину, що призвело до загострення міжнародної ситуації.

Криза в Боснії мала широкий спектр наслідків. Спочатку це призвело до загострення відносин між росією та Австро-Угорщиною, що вплинуло на їхні відносини з Німеччиною. Через відчуття приниження внаслідок анексії росія підтримала Сербію, що призвело до подальшого загострення конфлікту в Європі. Інша причина полягала в тому, що конфлікт у Боснії «підживив» сербські амбіції на територіальне розширення, що призвело до балканських воєн у 1912–1913 рр. Зважаючи на кризу, дипломатія не працювала належним чином, національні інтереси були важливішими, ніж мирні переговори. Оскільки напруженість на Балканах залишалася невирішеною, а змагання між великими державами лише загострювалося, це стало передумовою до більш серйозних конфліктів, які призвели до Першої світової війни. Таким чином, криза в Боснії створила нову геополітичну картину Європи, яка мала значні наслідки для міжнародних відносин у XX ст. [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

При порівнянні цих двох криз важливо відзначити, що Франція, Німеччина та росія, провідні європейські країни, намагалися захистити свої імперіалістичні інтереси, незважаючи на різницю в географії та учасників конфлікту. Боснійська криза була більше етнополітичною та геополітичною через націоналістичні амбіції балканських держав, підтримуваних росією, тоді як марокканська криза скеровувалася на економічне протистояння та колоніальні амбіції Німеччини. Тим не менше, обидві кризи вплинули на зовнішню політику Європи, зміцнили військові союзи та підвищили міжнародну напругу. Після кризи у Марокко, Велика Британія та Франція зрозуміли, що їм потрібно спільно протистояти Німеччині. Криза в Боснії призвела до подальшого загострення відносин між Австро-Угорщиною та росією, а також між Німеччиною та росією. Це стало причиною утворення військових союзів у Європі та підготувало підставу для конфронтації у 1914 р. Обидві кризи свідчили про небезпеку прагнень до імперіалізму та дипломатичної ізоляції, яка призвела до великої війни. Коли кожна держава усвідомила важливість міцних союзів для захисту своїх інтересів у разі конфронтації, кризи продемонстрували небезпеку самотності. У той час як поступки росії у боснійській кризі викликали невдоволення та бажання реваншу, дипломатичні маневри Німеччини призвели до зміцнення Антанти.

Таким чином, кризи в Марокко та Боснії заклали основу для конфліктів, які швидко переросли в Першу світову війну, коли роз'єднані інтереси та агресивна зовнішня політика стали основними чинниками європейської політики. Кризи продемонстрували, що цілі держави можуть бути втягнуті до війни через

імперіалістичну боротьбу та дипломатичні помилки, навіть якщо не було безпосереднього воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Anderson Frank Maloy and Amos Shartle Hershey. Handbook for the Diplomatic History of Europe, Asia, and Africa 1870–1914. Prepared for the National Board for Historical Service. Government Printing Office, Washington, 1918. 482 p.
2. Chandler J. A. Spain and Her Moroccan Protectorate 1898–1927 // Journal of Contemporary History. 1975. 10 (2). P. 301–322.
3. Meakin J., Meakin K. Morocco. In Chisholm, Hugh (ed.) / Encyclopædia Britannica. Vol. 18 (11th ed.). Cambridge University Press. 1911. p. 858.
4. Pennell C. R. Morocco since 1830: A History. New York: New York University Press. 2000. P. 40.
5. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Agadir Incident | European history | Britannica. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Agadir-Incident> (дата звернення: 25.10.2024).
6. Акунін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492–1918 рр.): Хронологія подій. Миколаїв, 2013. 604 с.
7. Овчаренко О. І., Сухушина О. В. Джерела й наслідки Боснійської кризи (1908–1909 рр.) // Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». 2009. Вип. 160/161. С. 180–94
8. Потехін О. В. Боснійська криза 1908–1909 рр. і Перша світова війна: проблеми союзницької співпраці // Перша світова війна: історичні долі держав і народів (до 100-річчя від початку Першої світової війни). Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2015. С. 71–79.

Руслан БЕРЕЗЮК

здобувач вищої освіти першого рівня історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ДРУГА БАЛКАНСЬКА ВІЙНА

У КОНТЕКСТІ ПОЧАТКУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

На початку ХХ ст. в Європі було безліч проблем, такі як-от: об'єднання у військово-політичні блоки великих морських та сухопутних держав: Троїстий союз у який входили Німецька імперія, Королівство Італія та Австро-Угорська імперія, і Антанта, де країни учасниці збільшувалися з певних причин, а почалося усе з російською імперією, Французької республіки і Великої Британії. Саме ці держави впливали на подальшу історію ХХ ст., оскільки вважали себе вищими над іншими державами. Абсолютно схожа ситуація була і на Балканському півострові, який понад 300 років був під владою Османської імперії, де панівною релігією був іслам. Але не все так просто, наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. народи Балкан «сформувалися», як достатньо самостійний організм, який і без вказівок султана міг відстоювати свою думку та творити свою історію не під прапором білого півмісяця та в межах малоазійського султанату, а у власній державі, з власними кордонами, з власним прапором і своїм віросповіданням і т.д. [1, с. 331–335].

Задля визволення Балкан від Османської імперії, російська імперія та імперія Габсбургів з Другим рейхом були готові майже на все, щоб отримати контроль над молодими державами у дуже вигідному регіоні Європи (оскільки торгівлю у Східному Середземномор'ї декілька століть контролювали османи, а протоки Босфор і Дарданелли були дуже важливими точками в Європі, оволодіння імперіями Балканським півостровом дорівнювало виходу держави на рівень гегемонії у світі) [1, с. 331–335].

Одним із перших кроків до створення антиосманської коаліції було заснування Балканського союзу, або ж називали його південні слов'яни – Балканська Ліга. Причетними до цієї організації були спочатку Болгарська монархія Федринанда I Кобурга та Сербське королівство на чолі з Петром I Карагеоргієвичем. Відповідно за іронією світової історії будь-які союзи несуть за